

Bureauonderzoek A903 (project 639)
Brink 70, Deventer

Bureauonderzoek

Projectnummer: Project: OMN: Advies:	639 Brink 70 4660743100 903
Auteur(s):	Marieke van der Wal
Datum/paraaf	29-1-2019
Autorisatie Senior Archeoloog	Emile Mittendorff
Datum/paraaf	29-1-2019
<i>Versie: Definitief</i>	
Archeologie Deventer Postbus 5000 7400 GC Deventer 0570-671155 archeologie@deventer.nl	 gemeente Deventer archeologie
Versienummer documentsjabloon 1.4 – 26-10-2018	

Inhoud

1	INLEIDING	1
1.1	Administratieve gegevens	1
1.2	Kader, doelstelling en richtlijnen	1
1.3	Plangebied en onderzoeksgebied	2
1.4	Omvang en aard verstoring.....	2
1.4.1	<i>Bestaande verstoring</i>	2
1.4.2	<i>Nieuwe verstoring</i>	3
1.5	Werkwijze	4
2	BUREAUONDERZOEK	5
2.1	Geomorfologie	5
2.2	Bodemkunde	6
2.3	Historische situatie	7
	<i>Tweede Wereldoorlog</i>	15
2.4	Bekende archeologische waarden	16
2.4.1	<i>Archeologische verwachtingskaart</i>	16
2.4.2	<i>Van verwachting naar beleid</i>	19
3	CONCLUSIE EN GESPECIFICEERDE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING	21
3.1	Gespecificeerde verwachting	21
3.2	Samenvatting	22
3.3	Selectieadvies	23
3.4	Kosten	24
4	LITERATUUR EN BRONNEN	24
4.1	Literatuur	24
4.2	Lijst van kaarten en afbeeldingen	24
4.3	Kaarten:.....	25
4.4	Websites:.....	25

1 INLEIDING

1.1 Administratieve gegevens

Projectnummer Archeologie Deventer	639 (Advies 903)
Projectnaam:	Brink 70
Onderzoeksmeldingsnummer:	4660743100
Opdrachtgever:	Gemeente Deventer
Contactpersoon opdrachtgever:	Jesse Oosterloo
Bevoegde overheid:	Gemeente Deventer
Arch. deskundige bevoegde overheid	Drs. E. Mittendorff
Oppervlakte plangebied:	Ca. 1.235 m ²
Oppervlakte onderzoeksgebied	Ca. 1.235 m ²
Huidig grondgebruik	Bebouwing
Globale hoogteligging t.o.v. NAP:	8,2 m – 8,7 m + NAP
Locatie:	
Gemeente:	Deventer
Plaats:	Deventer
Toponiem:	Brink 70
Centrum coördinaten:	X: 207.719, Y: 474.017
Kadastraal perceel:	DVT00E 11054

1.2 Kader, doelstelling en richtlijnen

In het kader van de verkoop van de locatie van de voormalige bibliotheek aan de Brink 69-70, is gevraagd een bureaustudie op te stellen voor dit perceel (afb. 1). In deze bureaustudie wordt de archeologische waarde van het terrein vastgesteld. Dit onderzoek is noodzakelijk om vast te stellen of toekomstige bodemingrepen eventueel in de bodem aanwezige archeologische resten zouden kunnen verstoren. Op basis van het bureauonderzoek is een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld, die als uitgangspunt kan dienen voor de ontwikkeling van het terrein. Wanneer de definitieve tekeningen voor een eventuele omgevingsvergunningaanvraag bekend zijn, dienen de bureaustudie en het (selectie)advies te worden geactualiseerd en wordt op basis hiervan een selectiebesluit genomen.

Op het moment van opstellen van deze bureaustudie is ter plaatse het bestemmingsplan *Binnenstad* vigerend. In dit bestemmingsplan kent het westelijke deel van het plangebied de dubbelbestemming 'Waarde – Archeologisch verwachtingsgebied zeer grote informatiedichtheid'. Dit betekent dat bij ingrepen met een oppervlakte van meer dan 5 m² en dieper dan 0,3 m om archeologisch onderzoek zal worden gevraagd. Het oostelijk deel van het plangebied kent de dubbelbestemming 'Waarde – Archeologisch verwachtingsgebied grote informatiedichtheid'. Hier is bij ingrepen met een oppervlakte van meer dan 10 m² en dieper dan 0,3 m onder maaiveld altijd enige vorm van onderzoek nodig. Bij een bestemmingsplanwijziging, die hier noodzakelijk is, wordt het plangebied getoetst aan de hand van de archeologische beleidskaart van de gemeente Deventer.

Op basis van de in 2015 vastgestelde beleidskaart heeft het plangebied de beleidswaarden '5' en '6'. Voor de inhoudelijke onderbouwing van de archeologische beleidswaarden wordt verwezen naar de rapportages bij de verwachtingskaart¹ en de beleidskaart². Deze rapporten kunt u vinden op de website van de gemeente Deventer onder het thema archeologie. De beleidswaarden zijn in het bestemmingsplan vertaald naar dubbelbestemmingen.

De vraagstelling van het bureauonderzoek luidt als volgt:

Wat is de archeologische verwachting van het plangebied en is archeologisch onderzoek voorafgaand aan de voorgenomen ingreep noodzakelijk?

Met als deelvragen:

- *Wat is de aard, datering, omvang en diepteligging van de eventuele verwachte archeologische resten?*
- *Wat is de verstoringsgraad van het plangebied?*
- *Wat zijn de consequenties van de ingreep voor de eventuele archeologische resten in het plangebied?*

¹ Willemse, *et al.*, 2013.

² Vermeulen, 2015.

1.3 Plangebied en onderzoeksgebied

Afb. 1: Het plangebied op de luchtfoto van 2018.

Het onderzoeksgebied van deze bureaustudie komt overeen met de omvang van het perceel E11054 aan de Brink te Deventer. In dit pand, met de huisnummers 69-70, was tot voor kort de openbare bibliotheek gevestigd. De bibliotheek verhuisde in 2018 naar een nieuwe locatie aan de Stromarkt, waardoor dit pand aan de Brink vrij komt. Voor de nieuwe bestemming van het gebouw is vooralsnog gekozen voor het plan van VBN Vastgoed, waarbij het pand verbouwd wordt tot museum, appartementen en studio's en wordt een binnentuin gerealiseerd.

1.4 Omvang en aard verstoring

De omvang en de aard van de verstoring bestaat uit de bestaande verstoring (sloop oude bebouwing, bouw bibliotheek) en de nieuwe verstoring behorende bij de nieuwe plannen voor de locaties.

1.4.1 Bestaande verstoring

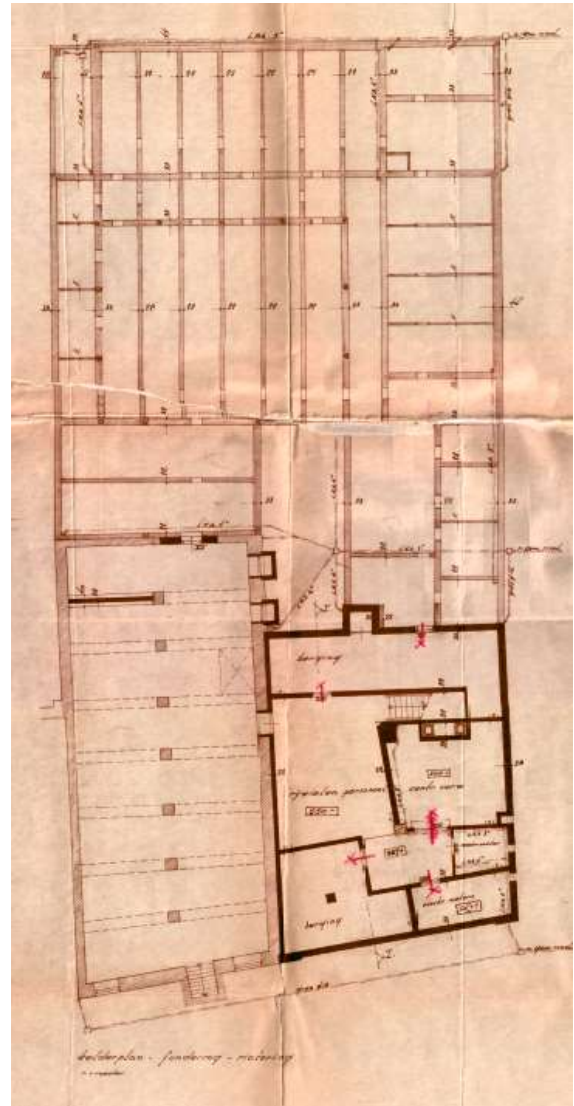
In de 17de eeuw verhuisde het Heilige Geestgasthuis of Grote Gasthuis dat hier aan de Brink stond naar de Smedenstraat/ Bagijnenstraat (zie ook par. 2.3 en 2.4). Het terrein aan de Brink wordt voor particuliere bewoning in gebruik genomen. Deze bewoning heeft zijn sporen nagelaten in de vorm van huizen,

achterhuizen, bijgebouwen maar ook beer en afvalputten en waterputten. In de jaren 60 van de vorige eeuw werd de bestaande bebouwing grotendeels afgebroken om plaats te maken voor de bibliotheek. Alleen aan de Brink bleef een bouwlichaam van het Grote Gasthuis staan.

De huidige bebouwing van de bibliotheek bestaat uit drie bouwdelen. Vanaf de Brink gezien is het linkerdeel het Rijksmonument. Hier is gebruik gemaakt van het laatmiddeleeuwse bouwlichaam. Onder de vloer kunnen nog archeologisch relevante lagen aanwezig zijn, maar de bovenste meters zijn vergraven bij de aanleg van de kelder in de late middeleeuwen.

Het rechter bouwdeel aan de voorzijde is voorzien van een kelder (ca. 2,5-3 m onder maaiveld, afb. 2). Ook hier zijn de bovenste lagen verloren gegaan, maar moet op grotere diepte nog rekening worden gehouden met de aanwezigheid van oudere archeologische resten.

Het bouwdeel op het achterste deel van het terrein kent alleen een kruipruimte tussen de strokenfundering. Bij de aanleg is vermoedelijk de bovenste meter van het bodemarchief volledig verstoord. De dieper gelegen lagen zijn naar verwachting in meer of mindere mate intact. Onduidelijk is vooralsnog hoe de fundering onder de strokenfundering is gerealiseerd. Een fundering op staal behoort tot de mogelijkheden, maar ook een palen of putringen fundering kan niet worden uitgesloten. In alle gevallen geldt dat tussen de fundering substantiële delen van het bodemarchief intact kunnen zijn.

Afb. 2: Bouwtekening van de fundering en kelder van de bibliotheek aan de Brink uit 1963.

1.4.2 Nieuwe verstoring

Bij de tekeningen voor het plan zoals deze nu door l'M Architecten zijn opgesteld, wordt op dit moment de kelder van de voorzijde van de panden niet meegenomen. Daarom wordt er in dit bureauonderzoek vanuit gegaan dat de kelder niet aangepast gaat worden. Een tweede aanname op basis van de tekeningen is, dat er geen nieuwe kelder aan de achterzijde gepland is. Wel laten de tekeningen een liftschacht zien en wordt een deel van de bebouwing op het achterterrein gesloopt (afb 3). De liftschacht heeft een oppervlakte van ca. 7 m² en bevindt zich grotendeels in de zone met beleidswaarde 5. Op de plek van de te slopen bebouwing is een binnentuin gepland. De sloop van de bestaande bebouwing kan een verstoring van de archeologische lagen met zich mee brengen. De te slopen bebouwing bevindt grotendeels in de zone met beleidswaarde 6 en heeft een oppervlakte van ca. 185 m² en gaat qua oppervlakte dus ruim over de grens van 5 m² heen. Indien de bebouwing tot het maaiveld wordt gesloopt en de funderingen blijven zitten, zal dit aanzienlijk minder verstoring veroorzaken. Er zijn op dit moment geen doorsnedetekeningen aanwezig.

Afb. 3: De nieuwe plannen voor de panden, geprojecteerd op de huidige bebouwing (grijs).

1.5 Werkwijze

Het bureauonderzoek is uitgevoerd onder certificaat BRL SIKB 4000 protocol 4002, conform de richtlijnen van de vigerende versie van de Kwaliteitsnorm van de Nederlandse Archeologie (KNA 4.0, protocol 4002 Bureauonderzoek).³ Hierbij is de vigerende procesbeschrijving versie 1.2 van het kwaliteitsmanagementsysteem van Archeologie Deventer gevolgd.

In deze bureaustudie wordt een beeld gegeven van de archeologische resten die in en om het plangebied kunnen worden verwacht. Daarvoor zijn diverse bronnen geraadpleegd (zie H2). Om een beeld te krijgen van de archeologische vindplaatsen en historische elementen in de omgeving, evenals de archeologische verwachting, zijn de digitale archeologische verwachtingskaart van de gemeente Deventer en de projectenkaart van de gemeente Deventer geraadpleegd.⁴ Voor de aardwetenschappelijke situatie is de geomorfologische kaart geraadpleegd. Om de historische situatie te schetsen zijn diverse historische kaarten bestudeerd en de kadastrale kaart van 1832. Jongere kaarten voegen voor de ontwikkeling van het plangebied niet veel informatie toe en zijn daarom niet gebruikt. Om een beeld te krijgen van de hoogteligging van het plangebied is het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd. Al deze gegevens zijn gebruikt om tot een gespecificeerde archeologische verwachting te komen en een selectieadvies uit te brengen.

³ www.sikb.nl.

⁴ In de projectenkaart zijn alle bekende archeologische onderzoeken, waarnemingen en vondsten opgenomen, inclusief de (opgeschoonde en ontdubbelde) gegevens uit ARCHIS.

2 BUREAUONDERZOEK

2.1 Geomorfologie

Het natuurlijk landschap van de gemeente Deventer bestaat grotendeels uit dekzand. De basis van het landschap wordt gevormd door een Pleistoceen rivierlandschap. Als gevolg van opeenvolgende sedimentatie en erosie door afwisselend wind en water is in het pleniglaciaal (73.000 – 12.500 BP) een terrassenlandschap ontstaan. In het laat glaciaal (12.500 – 10.000 BP) is over dit terrassenlandschap als gevolg van (vaak lokale) verstuiving in de laatste ijstijd een pakket (jong) dekzand afgezet. Deze laag stuifzand vormde op de terrassen en in de oude rivierdalen kenmerkende ruggen en koppen, die goed geschikt waren voor akkerbouw. Vaak waren de dekzandruggen al vanaf de prehistorie door mensen in gebruik. De lager gelegen delen zijn veel minder intensief gebruikt, en werden vaak pas in de volle of late middeleeuwen en nieuwe tijd bewoond. Drie van deze koppen zijn ook tegenwoordig nog zichtbaar in de binnenstad van Deventer; de Berg in het Bergkwartier, de Noordenberg en de verhoging ter hoogte van het Grote kerkhof-Assenstraat.

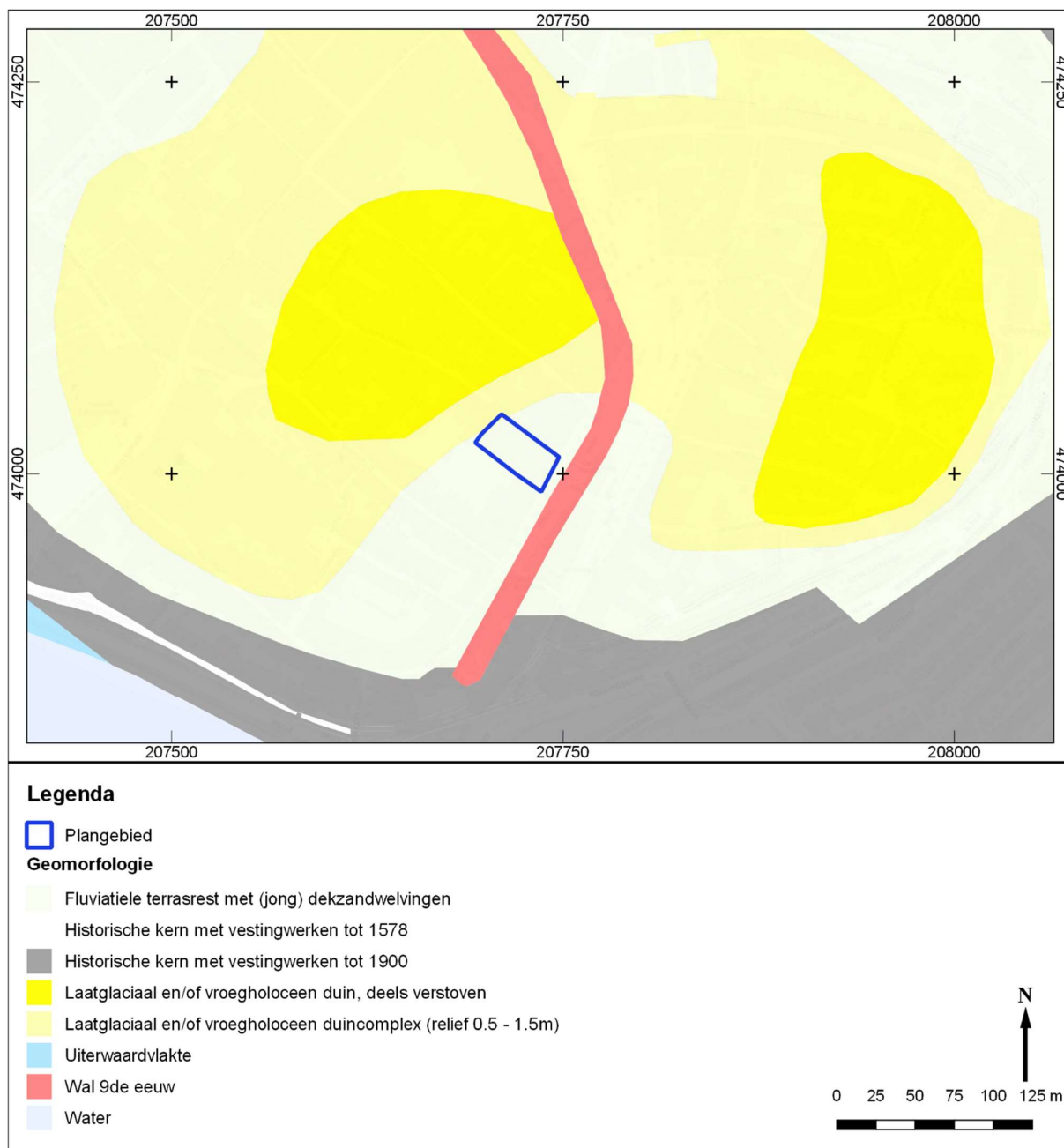
Tijdens het laatste deel van de laatste ijstijd (ca. 15.000-10.000 jaar geleden) werd ook in het IJsseldal als gevolg van (vaak lokale) verstuiving een grote hoeveelheid dekzand afgezet. Deze laag stuifzand vormde op de terrassen en in de oude rivierdalen kenmerkende ruggen en koppen. Het gevolg was de vorming van een dekzandrug, die als waterscheiding ging fungeren. Het noordelijke deel van de IJssel bij Deventer stond nu niet meer in contact met de Rijn, zodat door het IJsseldal alleen water van de lokale beken naar het noorden werd afgevoerd. Pas rond 600 na Chr. was sprake van een doorbraak in deze waterscheiding, en ontstond een grote rivier in het IJsseldal. Het exacte tijdstip waarop de waterscheiding doorbrak, is onduidelijk. De exacte datering van deze gebeurtenis is tot op heden punt van discussie. De archeologische data in het IJsseldal lijkt voorlopig te wijzen op een (eventueel geleidelijke) reactivatie van de IJssel in de laat-Romeinse tijd of vroege middeleeuwen, en dat er in de prehistorie en Romeinse tijd geen grote rivier door het IJsseldal stroomde.⁵

Bij de verwachtingskaart voor de gemeente Deventer is ook een geomorfologische kaart opgesteld (afb. 4). Op deze kaart is te zien dat het plangebied voornamelijk ligt op een fluviatiel terrasrest met (jonge) dekzandwelingen. Dit gebied vormt een iets lager gelegen zone tussen twee hogere laatglaciale of vroegholocene duinen in, de grotere kop onder de Assenstraat-Polstraat en het duin van de Bergkerk. In het verloop van de Assenstraat is dit hoogteverschil nog goed zichtbaar. De kop ter hoogte van de Noordenberg lijkt uit dezelfde periode te stammen als die van de Assenstraat. De hoge top onder het Bergkwartier is met een top boven 13 m + NAP duidelijk hoger dan de andere twee toppen onder de binnenstad. Deze kop bestaat uit relatief grof riviersediment, in tegenstelling tot de kop onder het ten noordwesten van het plangebied, die uit matig fijn stuifzand bestaat. De berg in het Bergkwartier heeft een jongere datering dan de andere twee koppen; bij een archeologische opgraving aan de Houtmarkt werd onder een stuifzandpakket een kuil uit de bronstijd (2000-800 voor Chr.) aangetroffen.⁶ Het stuifzand moet daarmee een jongere datering hebben dan de kuil. Het uiterste noordelijke puntje van het plangebied ligt op de flank van het duincomplex.

Dergelijke hooggelegen gebieden zoals waar het plangebied zich op bevindt, zijn al vanaf de prehistorie in trek als bewoningslocatie. Dat deze locatie ook in de daaropvolgende perioden bewoond was, wordt beschreven in de paragrafen 2.3 en 2.4. Het plangebied maakte namelijk vanaf de vroege middeleeuwen deel uit van de nederzetting Deventer en is vervolgens over de eeuwen heen kunstmatig opgehoogd.

⁵ Willemse *et al.*, 2013.

⁶ Vermeulen & Van der Wal, in voorbereiding (RAD 46).

Afb. 4: Het onderzoekgebied op de geomorfologische kaart.

2.2 Bodemkunde

Op de bodemkaart is dit gebied vanwege de aanwezigheid van bebouwing niet gekarteerd. Op basis van de geomorfologische eenheden zijn echter wel uitspraken te doen over de bodemtypen waarmee hier rekening moet worden gehouden.

Op de hoger gelegen van nature wat rijkere gronden, de flank van de duin, moet rekening gehouden worden met een Holtpodzol (Y21) of Looppodzol (cY21). Holtpodzolen kennen een dunne A horizont en een duidelijk ontwikkelde Moderpodzol (B)-horizont. Dit is de bodemsoort die in het onderzoeksgebied (op basis van andere onderzoeken) hier verwacht wordt. Vaak werden hier pluggen opgebracht, waardoor een Looppodzol ontstond((c)Y21) die een maximaal 50 cm dik plaggende kent. Tevens kan hier een Veldpodzol (c)Hn21 ontstaan. Hier leidt sterke uitloging tot een A-Horizont met een bleke kleur waaronder soms een nog bleker

uitspoelingshorizont (E) zichtbaar is. Daaronder bevindt zich een inspoelingshorizont (B) met daar weer onder de C, het moedermateriaal.

Op de fluviatiele terrasrest kunnen zich afhankelijk van de lokale omstandigheden meerdere bodemtypen hebben gevormd. Allereerst moet hier op de relatief wat hogere en drogere delen rekening worden gehouden met een Veldpodzol (Hn21). Lager in het landschap kunnen ook Beekeerdgronden of Gooreerdgronden zijn ontstaan. Beekeerdgronden (pZg23) kennen een voedselrijke humuslaag die overgaat in het voedselarme dekzandpakket. De ondergrond kent hier een fluctuerende grondwaterstand waardoor oxidatie optreedt. Bij Gooreerdgronden (pZn23) is sprake van een 20 à 50 cm dikke humuslaag op een dikke maar zwak ontwikkelde podzol (B Horizont). Dit type bodem ontstaat in de natte delen van het pleistocene landschap.

2.3 Historische situatie

Op de archeologische verwachtingskaart voor de gemeente Deventer is voor de late middeleeuwen en nieuwe tijd niet altijd de fysische geografie doorslaggevend voor de verwachtingswaarde. Zeker in deze periode slaagt de mens er steeds meer in de natuur naar zijn hand te zetten waardoor het verband tussen landschappelijke mogelijkheden en locatiekeuze steeds minder goed in een model te vatten is. Juist voor deze periode zijn historische bronnen beschikbaar op basis waarvan veel elementen goed kunnen worden gelokaliseerd. Daarom zijn op basis van historische bronnen (zoals kaarten) locaties van historische elementen met een hoge verwachting aangewezen, waar archeologische resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd worden verwacht. Een gedetailleerdere beschrijving van de historische elementen en de onderbouwing van de hieraan gekoppelde beleidscategorieën is te vinden in de rapportages bij de archeologische verwachtingskaart⁷ en de archeologische beleidskaart⁸.

Op de verwachtingskaart vormt de gehele binnenstad binnen de middeleeuwse stadsmuren, de historische kern van Deventer, een geheel met een hoge archeologische verwachting en sporendichtheid. Binnen de stadswal en latere stadsmuur is sprake van langdurige continuïteit in bewoning en grondgebruik. Het gevolg hiervan is een complexe opbouw van archeologische lagen en een hoge dichtheid aan archeologische informatie. Binnen de binnenstad is wel sprake van variatie in de sporendichtheid. Deze sporendichtheid bestaat feitelijk uit twee componenten, de dichtheid aan sporen in de verschillende lagen en het aantal lagen op een locatie. De combinatie van beide componenten bepaalt feitelijk hoe groot het informatieverlies bij een ingreep met een gegeven oppervlakte is. Voor de binnenstad worden drie dichtheden onderscheiden: normaal, hoog en zeer hoog (respectievelijk beleidswaarde 4, 5 en 6). Voor alle drie de dichtheden is de in wet voorgestelde vrijstellingsgrens voor oppervlaktes van 100 m² te ruim, want ook kleinschalige onderzoeken kunnen in de binnenstad tot grote resultaten leiden.⁹

De ontwikkeling van de stad Deventer wordt beschreven in de rapportage bij de archeologische verwachtingskaart en voor een uitgebreide versie van deze beschrijving wordt dan ook verwezen naar het desbetreffende hoofdstuk in die rapportage.¹⁰ Een korte samenvatting, specifiek voor dit plangebied, wordt hier gegeven.

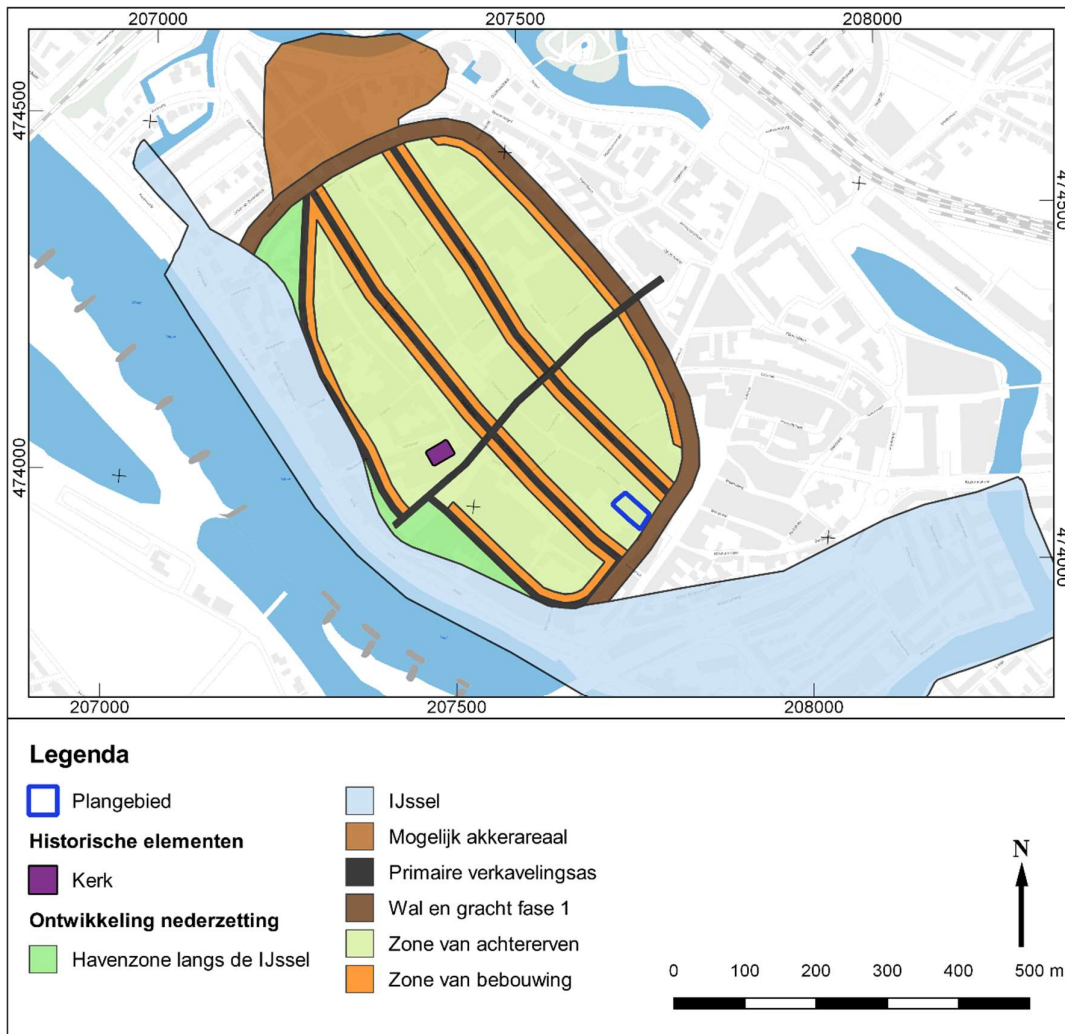
Vooralsnog worden sporen van de vroegste ontwikkeling van Deventer in de 8ste eeuw iets ten noordwesten van het plangebied verwacht, maar de aanwezigheid van dergelijke resten kan bij gebrek aan onderzoek in de directe omgeving niet zonder meer worden uitgesloten. Midden 9de eeuw komt in Deventer een verkaveling tot stand die tot de dag van vandaag bestaat. Het plangebied is gelegen midden tussen twee primaire verkavelingsassen die respectievelijk de lijn Grote Overstraat-Bagijnenstraat en de as Assenstraat-Bruynssteeg volgen (afb. 5). Aanvankelijk ligt de het plangebied midden tussen deze twee straten in op de achtererven. Hier moet rekening worden gehouden met allerlei sporen van ambachten en het dumpen van afval.

⁷ Willemse *et al.*, 2013.

⁸ Vermeulen, 2015.

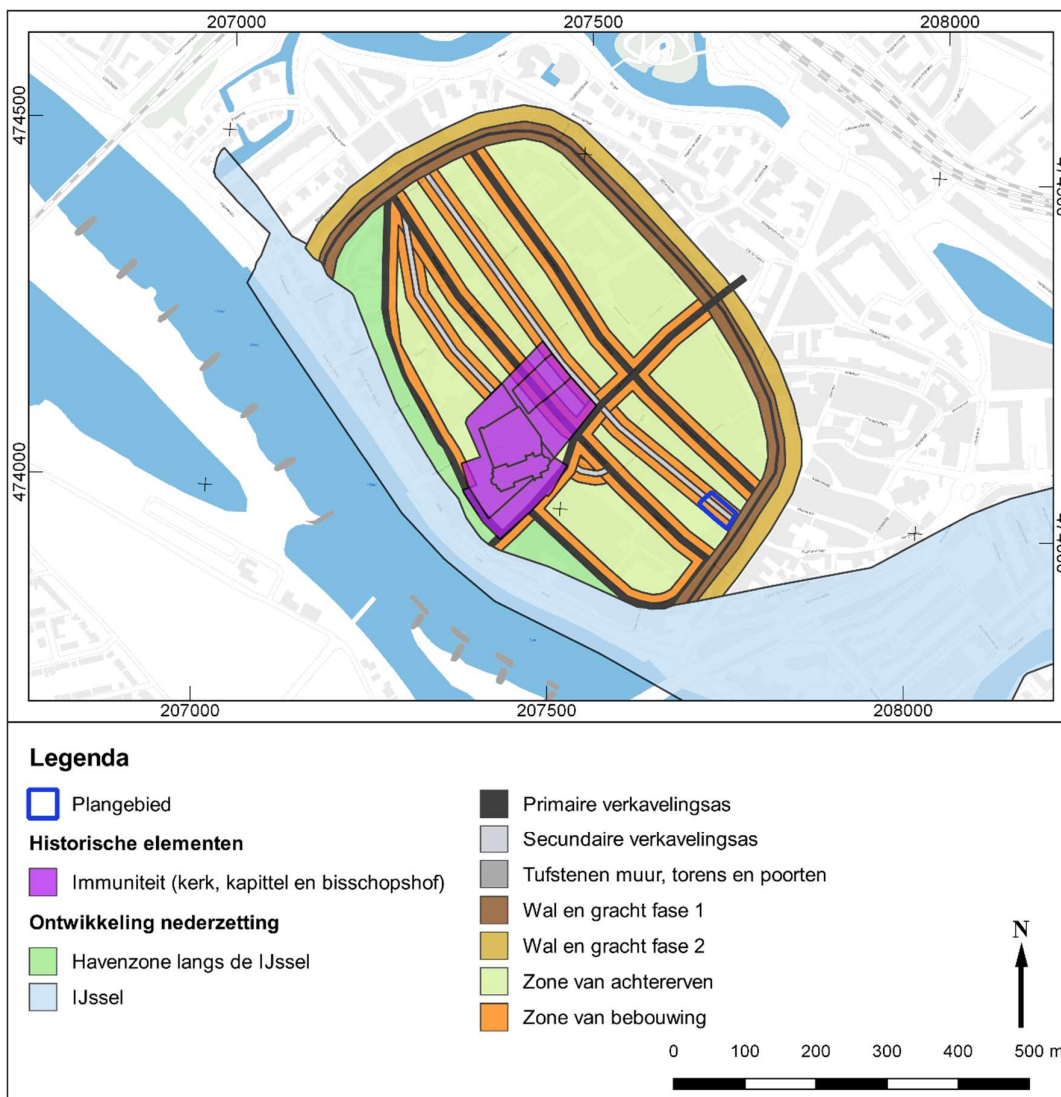
⁹ Zie voor een onderbouwing van de beleidswaarden en de bijbehorende vrijstellingsgrenzen: Vermeulen, 2015.

¹⁰ Willemse, *et al.*, 2013, hoofdstuk 4; 89-113.

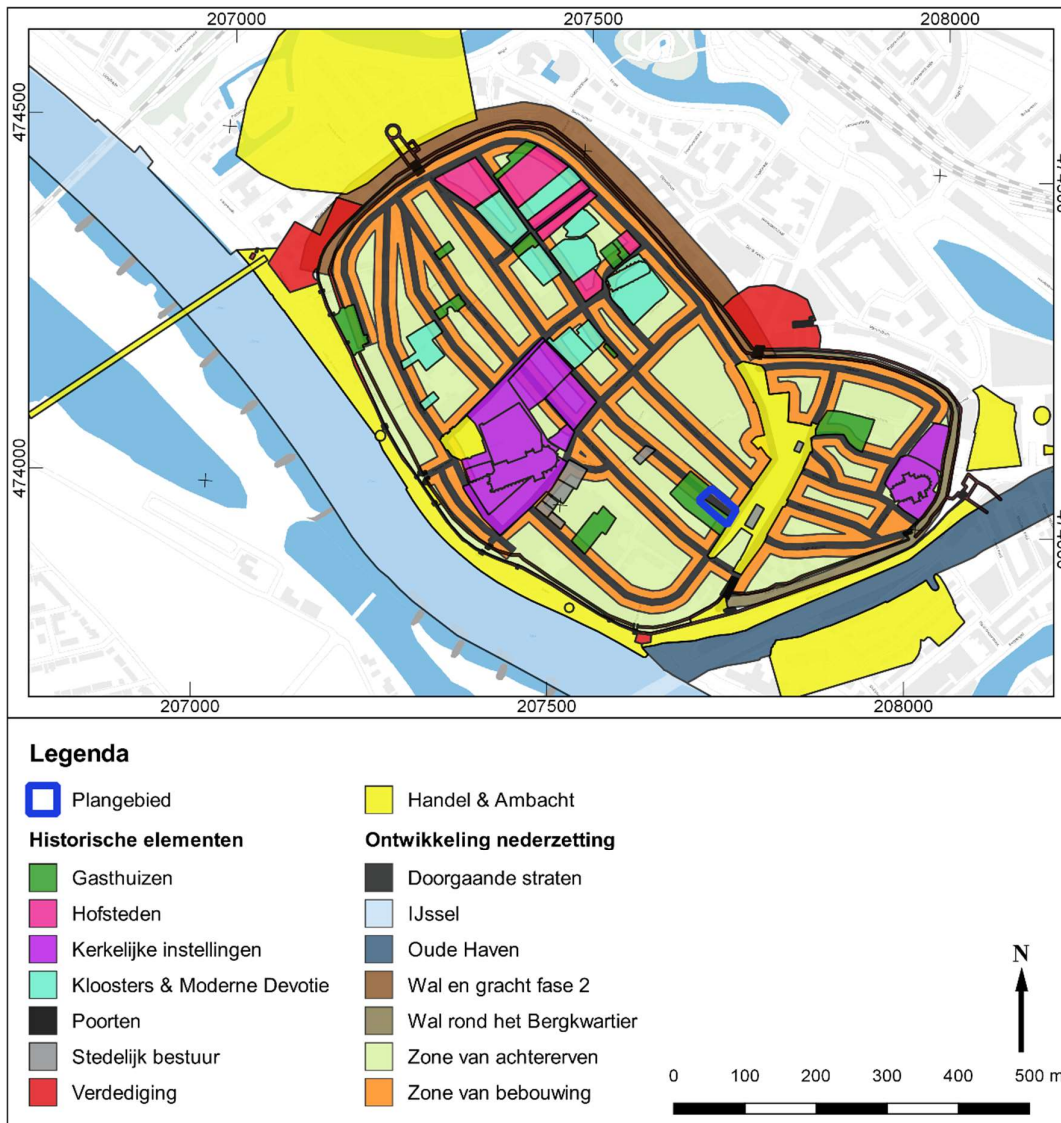
Afb. 5: De verkaveling van Deventer in de 9de eeuw. Het plangebied is in deze periode gelegen op de vrijwel onbebouwde achtererven van de bebouwing aan de primaire verkavelingsas.

Na een Vikingaanval wordt aan het eind van de 9de eeuw een wal rond de nederzetting aangelegd. Deze wal lag waarschijnlijk min of meer ter hoogte van de rooilijn aan deze zijde van de Brink. Voor de wal lag nog een gracht die onder de huidige Brink gezocht moet worden. Aan de Brinkzijde van het plangebied werd deze wal mogelijk aangelegd over bestaande bebouwing. Op enig moment in de 10de of 11de eeuw werd een nieuwe straat aangelegd ter plaatse van de huidige Kleine Overstraat. De rol van het plangebied veranderde toen. Het plangebied ligt dan binnen de bebouwde zone langs de nieuwe straat (afb. 6). Vanaf dat moment moet langs de Kleine Overstraat ook rekening worden gehouden met houtbouw. De houten bebouwing ontwikkelt zich geleidelijk van eenvoudige huizen tot steeds grotere en hogere koopmanshuizen waarvan sommige voorzien werden van omvangrijke kelders. Hoewel in dit deel van de stad vooralsnog geen tufstenen huizen zijn aangetroffen, kan de aanwezigheid bij gebrek aan onderzoek zeker niet worden uitgesloten.

Afb. 6: De verkaveling van Deventer in de late 10de of 11de eeuw. Het plangebied ligt nu aan een secundaire verkavelingsas, de Kleine Overstraat.

Aan het eind van de 12de eeuw veranderde de situatie opnieuw ingrijpend. Het Bergkwartier werd bij de stad getrokken en rond het Bergkwartier werd een nieuwe wal aangelegd. De wal over de Brink verloor haar functie en werd in de gracht geschoven (afb. 7). Op deze manier kwam ruimte vrij voor een nieuwe functie als marktplein. De Brink wordt al vroeg in de 13de eeuw genoemd als marktplein. Aan deze nieuwe Brink ontstond een nieuwe rooilijn waaraan nieuwe huizen konden worden opgetrokken. Een deel van deze huizen is vermoedelijk nog (deels) in hout uitgevoerd, andere werden mogelijk direct in baksteen gebouwd.

Afb. 7: De verkaveling van Deventer nadat het Bergkwartier bij de stad is getrokken (13de – 16de eeuw). Te zien zijn de Brink met de nieuwe rooilijn en het Heilige Geestgasthuis.

Aan deze rooilijn ontstond in de 13de eeuw ook het Heilige Geest of Grootte gasthuis. Het gasthuis vestigde zich niet zonder reden aan het marktplein, het gasthuis diende in eerste instantie voor de opvang van reizigers en was een passantenhuis.¹¹ Hier konden reizigers voor een of twee nachten logies krijgen, bij slecht weer mochten zij langer blijven. Vanaf het begin van het gasthuis was er tevens sprake van kostkopers in het gasthuis. Dit zijn mensen die zich voor een som geld of andere goederen verzekerden van een verzorgde oude dag. Ook zieken verbleven hier permanent. Uit de statuten blijkt dat ook zwervers werden ondergebracht en bij lang aandringen kregen ook landlopers en prostituees een nacht logies of geld om ergens anders een slaapplek te vinden¹².

¹¹ Nalis, 2006, 157.

¹² Nalis, 2006, 157.

Het gasthuis bestond naast slaap- en eetzaal uit een kapel en allerlei gebouwen voor de bedrijfsvoering van het gasthuis (afb. 8). Het Rijksmonument ter plaatse, het linker bouwdeel van het plangebied, maakte onderdeel uit van dit complex. Op het terrein van het gasthuis mocht ook worden begraven, al is niet helemaal duidelijk in welke mate van dit recht gebruik is gemaakt. Begraafplaatsen in de binnenstad kennen de beleidswaarde 6 (hoge verwachting zeer hoge sporendichtheid). Hier kan zelfs de kleinste ingreep nog informatie opleveren. De zuidwestelijke helft van het plangebied kent deze beleidswaarde (zie ook afb. 19).

Afb. 8: Vermoedelijke indeling van de percelen van het Heilige Geestgasthuis aan de Brink (naar Nalis, 2006, 163).

Op een van de oudste kaarten, de plattegrond van Jacob van Deventer uit ca. 1560, is het gasthuis te herkennen aan het blauwgrijze leistenen dak (afb. 9). Op het schilderij van het beleg van Rennerberg tijdens de Tachtigjarige Oorlog is het gebouw minder goed te herkennen (afb. 10).

Afb. 9: Uitsnede van de plattegrond van Jacob van Deventer, ca. 1560

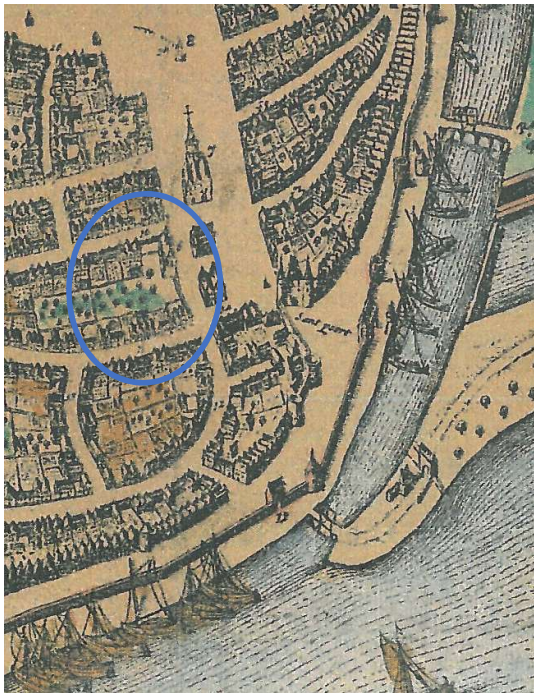

Afb. 10: Uitsnede van het schilderij van het Beleg van Rennerberg, 1578.

De stadsplattegrond van Braun en Hogenberg is gedetailleerder en hier is de kapel van het gasthuis goed te herkennen aan de spits. Ook de binnentuin/begraafplaats is te herkennen als een open ruimte met bomen (afb. 11). Dit is ook nog als zodanig te herkennen op de plattegrond van Blaeu (afb. 12)

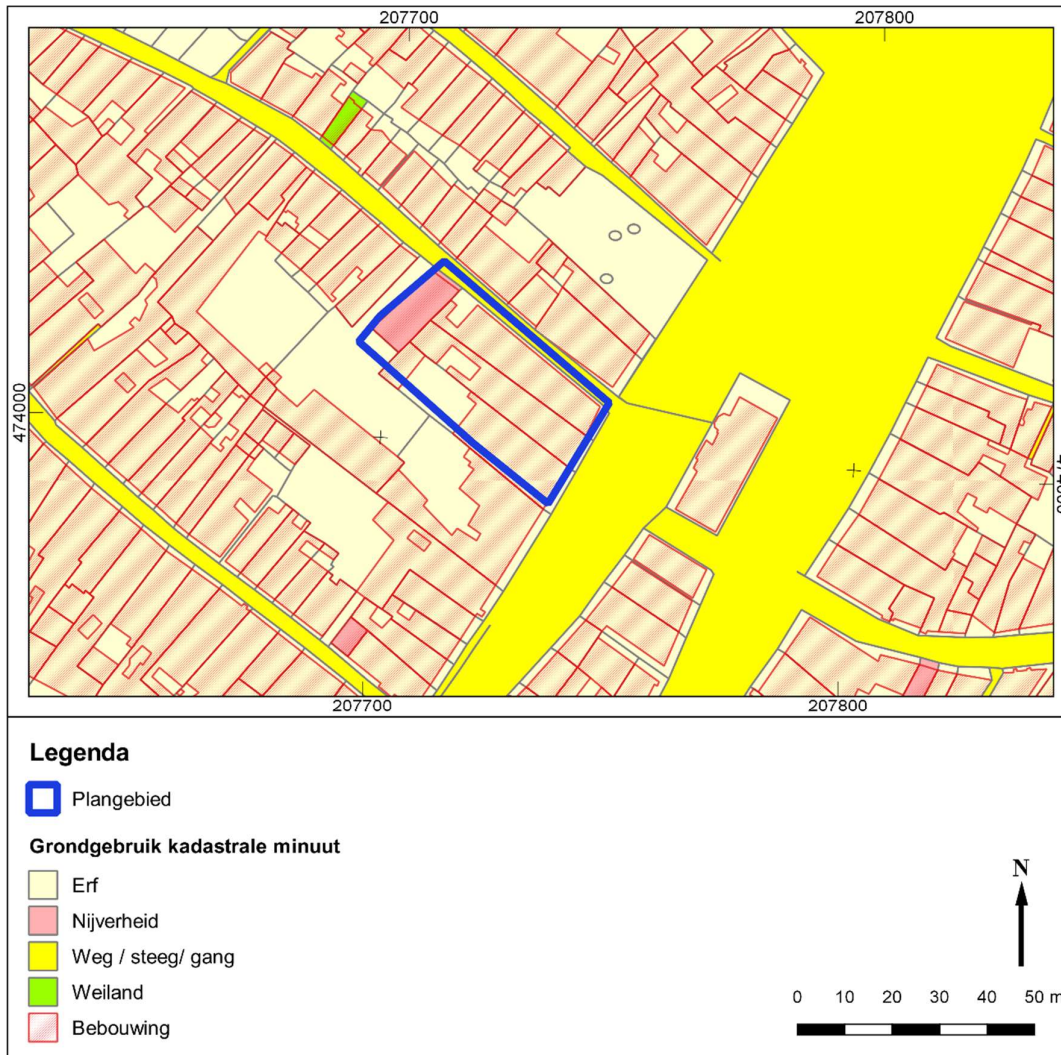

Afb. 11: Uitsnede van de plattegrond van Braun en Hogenberg, ca. 1581.

Afb. 12: Uitsnede van de plattegrond van Blaeu, ca. 1649.

In 1645 werd besloten om het gasthuis te verplaatsen. In de 17de eeuw, verhuisden meerdere gasthuizen vanuit verschillende plekken in de stad naar het gasthuiscomplex aan de Smedenstraat/Bagijnenstraat. Rond 1650 verliet ook het Heilige Geestgasthuis haar plek aan de Brink en voegde zich in het 'gasthuisenkwartier' in het noordwesten van de stad.¹³ Het terrein aan de Brink wordt voor particuliere bewoning in gebruik genomen, waarvoor de bebouwing van het gasthuis deels gesloopt wordt. Ook deze bewoning heeft zijn sporen nagelaten in de vorm van huizen, achterhuizen, bijgebouwen maar ook beer en afvalputten en waterputten.

Afb. 13: Het plangebied op de kadastrale minuut van 1832.

Bij het maken van de kadastrale kaart in 1832 werd ook genoteerd wie eigenaar was van het perceel en wat zijn beroep was. Op deze kaart is te zien dat het huidige plangebied opgedeeld was in vier percelen, drie percelen waren gericht op de Brink en het achterste perceel was gericht op de Kleine Overstraat (afb. 13). Het achterste perceel en de twee buitenste percelen aan de Brinkzijde (Brink 69 en Brink 71) waren alle drie in handen van de koopman Mathieu van Calker. Het achterste pand was in gebruik als pakhuis, de twee andere panden werden als woning gebruikt. Het middelste perceel en pand aan de Brinkzijde (Brink 70) was eigendom van de weduwe Hermanna Michorius (geboren Hermanna Cornelia Vos van Havezathe).

In de jaren 60 van de vorige eeuw werd de bebouwing grotendeels afgebroken om plaats te maken voor de bibliotheek. Alleen aan de Brink 69 bleef een bouwlichaam van het Heilige Geestgasthuis staan. Wel werd in 1963 de gevel vervangen door de gevel zoals die nu nog bestaat (afb. 14 en 15).

¹³ Nalis, 2006, 160-163.

Afb. 15: De gevel van Brink 69 voor de 'restauratie' in 1963 (foto HCO, 1929).

Afb. 14: De gevel van Brink 69 na 'restauratie' (foto HCO, 1965-1975).

Tweede Wereldoorlog

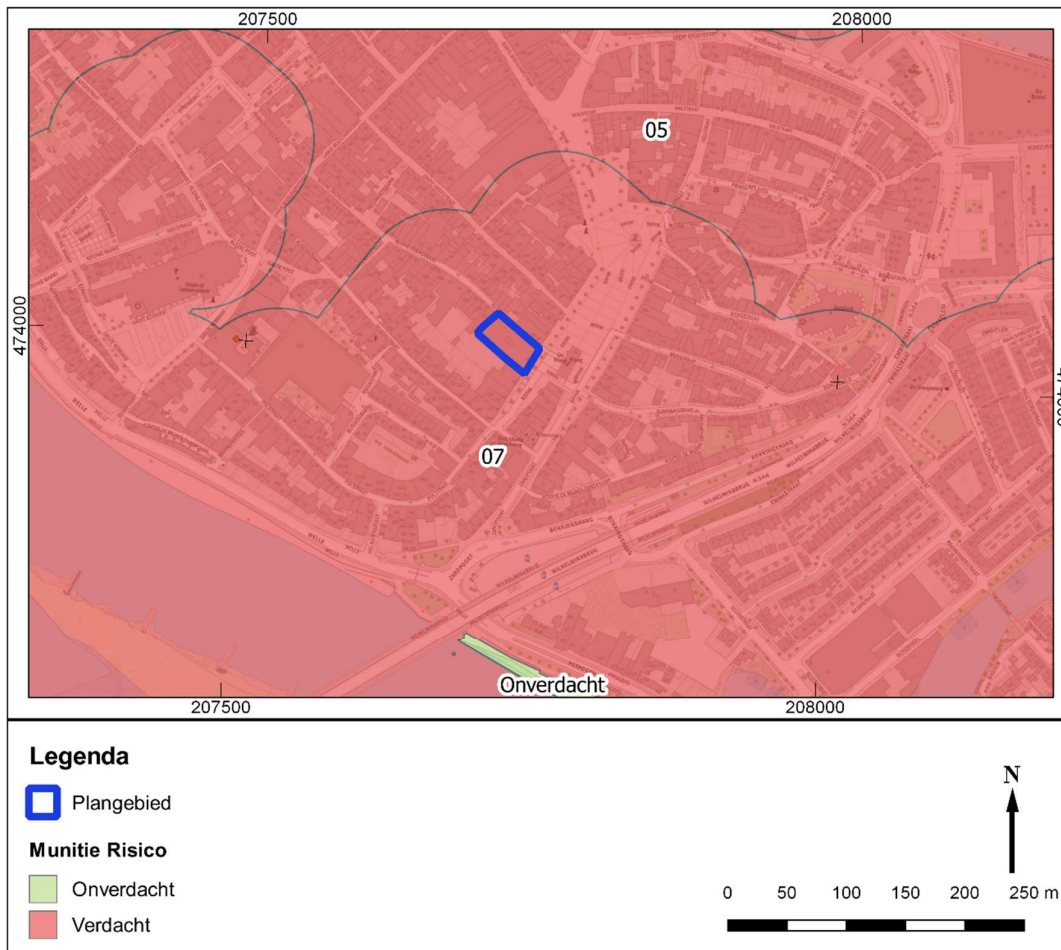
Deventer is in de Tweede Wereldoorlog verschillende keren gebombardeerd. Op een luchtfoto van maart 1945 van dit deel van de binnenstad is te zien dat de zone van het plangebied zelf er nog ongeschonden uit ziet (afb. 16).

Binnen het plangebied geldt dat, gezien de het feit dat het gebied dicht bij een van de doelwitten van bombardementen (de brug) ligt, een verhoogd risico op de aanwezigheid van niet-gesprongen munitie. Uit een inventarisatie van verschillende bronnen blijkt dat in het plangebied vooral kans is op de aanwezigheid van met afwerp- en submunitie, raketten, geschuts- en gevechtsveldmunitie, gedumpte munitie en mijnen (afb. 17).¹⁴ Voor meer informatie zie de munitierisico-kaart van de gemeente Deventer.

Afb. 16: Uitsnede uit een geallieerde luchtfoto van 21 maart 1945 met daarop het plangebied en omgeving.

¹⁴ Van Oers, 2014.

Afb. 17: Het plangebied op de munitierisicokaart van de gemeente Deventer.

2.4 Bekende archeologische waarden

In de omgeving van het plangebied zijn tientallen onderzoeken uitgevoerd en vondstlocaties bekend (afb. 18). Hieronder wordt een selectie omschreven. Hierbij is gekozen voor die ingrepen die direct naast het plangebied liggen en voor die vindplaatsen die in enige mate representatief zijn voor de op deze locatie te verwachten structuren, sporen en vondsten. Binnen het plangebied zelf zijn nog geen onderzoeken uitgevoerd. De vondstlocatie met projectnr. 1096 middenin het plangebied betreft een fout in de kaart. Dit project betreft namelijk een losse vondst aan de IJsselkant.

2.4.1 Archeologische verwachtingskaart

Fysische geografie

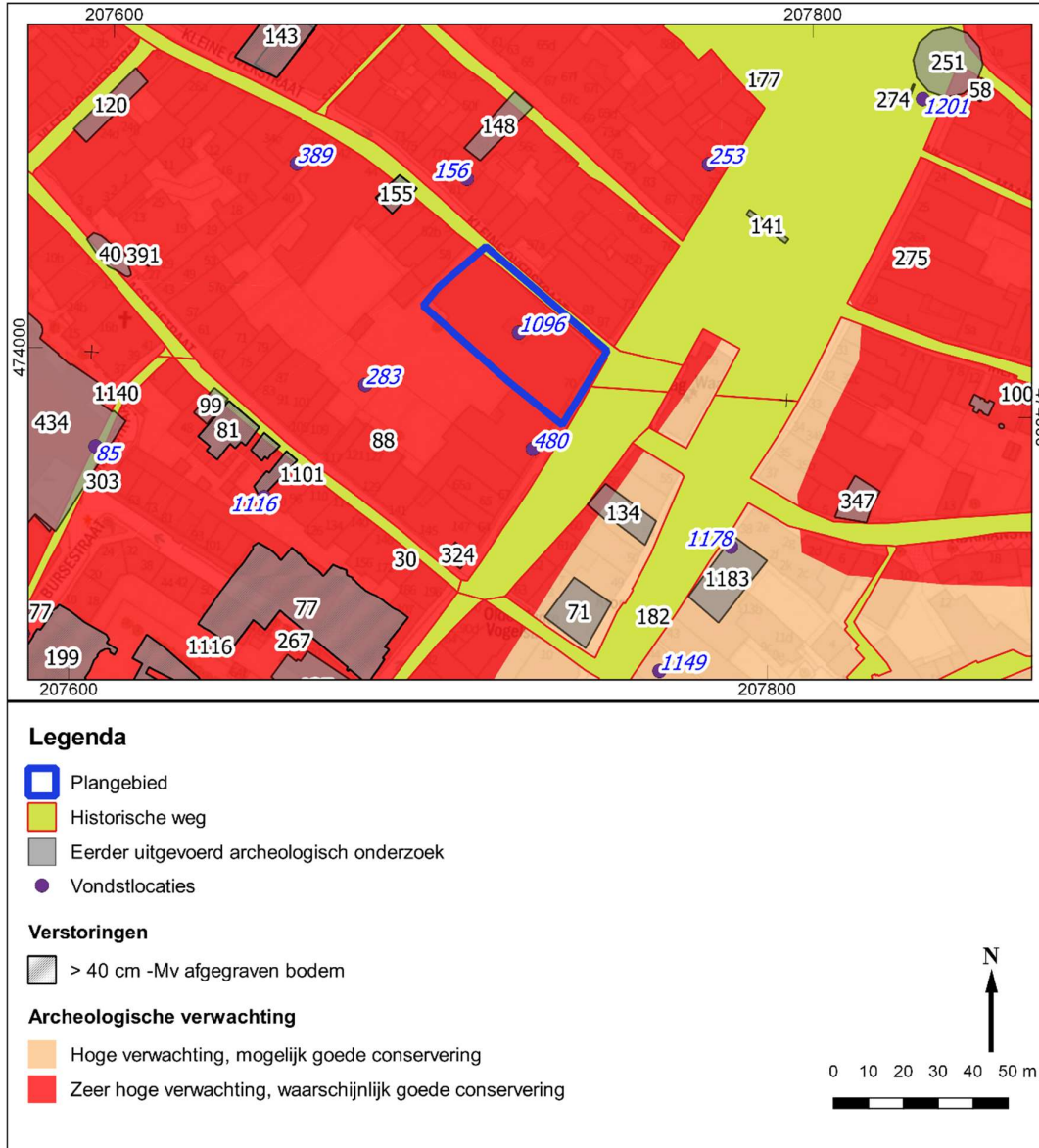
De fluviatiele terrasrest met dekzandwelingen kent fysisch geografisch een zeer hoog voor archeologische resten uit met name de Karolingische periode en later. Archeologische resten zijn veelal afgedekt door een meer dan 50 cm dikke conserverende laag en daardoor waarschijnlijk goed geconserveerd.

Historische geografie

Vanwege de ligging van het plangebied in de historische kern van de stad Deventer geldt op historisch geografische gronden een zeer hoge archeologische verwachting. Deze verwachting is gebaseerd op de ligging binnen de stadsmuren van de (laat) middeleeuwse stad.

Verstoringsen

Alleen aan de voorzijde van het gebouw Brink 69-70 is tot relatief grote diepte sprake van een bestaande versterking door de aanleg van een kelder bij de nieuwbouw in de jaren 60. Op het achterdeel van het terrein is het bodemarchief mogelijk vanaf ongeveer 1 m onder maaiveld intact. Onzekere factor is de diepere fundering van de achterbouw. Mogelijk zijn hier nog palen of putringen aanwezig die delen van het bodemarchief hebben verstoord.

Afb. 18: Het onderzoeksgebied op de archeologische verwachtingskaart, met daarop tevens de eerder uitgevoerde archeologische onderzoeken en vondstlocaties.

Prehistorie en Romeinse tijd

In de directe omgeving van het plangebied zijn verschillende archeologische vindplaatsen uit de prehistorie en de Romeinse tijd bekend. De bewoning uit de prehistorie en vroege middeleeuwen concentreert zich in die delen van de binnenstad die van nature hoog gelegen waren. Het plangebied ligt op de randzone van een dergelijk gebied. Op de drie duinen die hierboven genoemd zijn, zijn sporen van bewoning (of van menselijk handelen) aangetroffen die vanaf het laat-mesolithicum dateren (laatste fase van de midden steentijd, 6450-4900 voor Chr.). Deze sporen kunnen worden geïnterpreteerd als een basiskamp dat kort in gebruik is

geweest, waarbij ook vuurstenen gereedschap werd gemaakt.¹⁵ Na deze laatmesolithische gebruikperiode raakt het gebied overstoven door een pakket fijn stuifzand, met een dikte van minimaal 20 cm. In de top van dit stuifzand ontstaat in de late prehistorie een akkerlaag. Door de langdurige bewerking van deze laag zijn op veel plaatsen geen individuele fasen meer herkenbaar. De akkerlaag kent op de meest intacte plekken een dikte van ca. 50 cm. De vroegste keramiekvondsten uit dit pakket dateren uit het laat-neolithicum en de bronstijd. Het gebruik van de akkerlaag lijkt door te lopen tot in de Romeinse tijd (mogelijk tot en met de 4de eeuw). In de laat-Romeinse tijd lijkt het gebruik (en de bewoning) af te nemen. Het is de vraag tot hoe ver de prehistorische akkerlaag buiten het duincomplex in de binnenstad doorloopt. Mittendorff geeft in zijn rapportage van het onderzoek in het Stadhuiskwartier (**pr. 312 en 434**, ca. 100 m ten zuidwesten van het plangebied) een reconstructie van het bereik van de prehistorische akkerlaag.¹⁶

Ook hier moet met dergelijke sporen rekening worden gehouden, al zijn deze in de praktijk vaak sterk verstoord door het intensieve bouwen en slopen in de middeleeuwen en nieuwe tijd.

Vroege en volle middeleeuwen

In deze periode ontwikkelde de nederzetting van enkele boerenerven naar een dorp. In deze periode heeft de IJssel zich waarschijnlijk verschillende keren verplaatst en had nog grote invloed op het landschap. Uit de periode van de vroege middeleeuwen (ca 450-850 na Chr.) zijn weinig archeologische vindplaatsen bekend. Een van de vindplaatsen betreft een grafveld onder de huidige Assenstraat (**pr. 40**, ca. 90 m ten westen van het plangebied).¹⁷ Op basis van één 14C-datering wordt het grafveld in de 8ste eeuw gedateerd. Omdat de verkaveling van de binnenstad vermoedelijk al rond 850 tot stand kwam en sindsdien vastlag, is het waarschijnlijk dat het grafveld ouder is dan deze perceelindeling. Opvallend is ook de noord-zuid oriëntatie van een of enkele graven. Dit wijst op een datering in de prechristelijke of vroegchristelijke periode. In het latere christendom werden de graven veelal oost-west georiënteerd.

Van de periode hierna, de volle middeleeuwen weten we meer. Zo zijn er bij verschillende onderzoeken ten zuiden van het onderzoeksgebied, rond de Polstraat (ca. 90-130 m ten zuidwesten van het plangebied), resten van bewoning aangetroffen uit laatste fase van de vroege middeleeuwen (Ottoonse periode) en de volle middeleeuwen (**pr. 12, 77, 81, 95, 197-199**).¹⁸ Deze sporen bestaan onder meer uit resten van houten gebouwen, maar ook van tufstenen gebouwen. Verder werden resten van waterputten, beerkuilen, hutkommen en verschillende looppniveaus gevonden. Deze onderzoeken vormen een van de basis bouwstenen voor de theorieën over de ontwikkeling van de nederzetting zoals beschreven in par. 2.3.

Bij een kelderonderzoek in het pand Kleine Overstraat 46 werden eveneens sporen uit de 9de tot en met de 11de eeuw aangetroffen (**pr. 155**, ca. 25 m ten noordwesten van het plangebied).¹⁹ Dit pand maakte deel uit van het gebouwencomplex van het Heilige Geestgasthuis. Op een niveau van ca. 25-40 cm onder de keldervloer werden sporen van een hutkomachtige structuur en enkele kuilen gevonden die op basis van het aardewerk in de tweede helft van de 9de eeuw / begin van de 10de eeuw zijn gedateerd. Enkele kuilen bevatten veel ijzerslak en dateren uit de tweede helft van de 11de eeuw / eerste helft van de 12de eeuw. Het type sporen en vondsten die hier werden aangetroffen, duiden er op dat de onderzoekslocatie zich op het achterterrein van de percelen bevond.

Ook binnen het plangebied moet met dergelijke sporen en vondsten uit deze perioden rekening worden gehouden, al zijn deze in de praktijk vaak sterk verstoord door het intensieve bouwen en slopen in de late middeleeuwen en nieuwe tijd.

Late middeleeuwen en Nieuwe tijd

Bij het onderzoek in de kelder van de Kleine Overstraat 46 werden ook resten van bewoning uit de late middeleeuwen gevonden. Zo werden er onder meer funderingen van 14de-eeuwse muren gevonden.²⁰ In de tweede helft van de 17de eeuw werd het gebouw opgesplitst in 4 panden (Kleine Overstraat 46-52). Onder de scheidingsmuur met nr. 48 bevond zich een waterput die vermoedelijk eveneens een 14de-eeuwse datering heeft. De kelder zelf is vermoedelijk bij de splitsing van het gebouw in de 17de eeuw aangelegd.

¹⁵ Grote Kerkhof, **pr. 439**; Van der Wal, 2015. Stadhuiskwartier, **pr.312 en 434**; Mittendorff, 2018.

¹⁶ Mittendorff, 2018, 126.

¹⁷ Vermeulen, van der Wal & Pijpelink, 2010, 61 en 81-84.

¹⁸ Mittendorff, 2007.

¹⁹ Groothedde, 1996a, 101-103

²⁰ Groothedde, 1996a, 99-101.

Aan de Grote Overstraat 52 werd na een brand een archeologisch onderzoek uitgevoerd (pr. 148, ca. 25 m ten noorden van het plangebied).²¹ Ook bij dit onderzoek werden muurresten van waarschijnlijk 14de-eeuwse huizen gevonden. In verschillende eeuwen is aan het pand gebouwd, de gevel dateerde uit de eerste helft van de 17de eeuw. Op het achterterrein werd een zinkput van ijsselsteentjes en een beerput gevonden (vermoedelijk 18de-19de eeuw). Groothedde wijst er op dat de verstening van de panden aan de beide Overstraten het gevolg zijn van de grote stadsbrand van 1334. Na deze brand werden bakstenen en dakpannen gesubsidieerd om nieuwe branden tegen te gaan.

Binnen het plangebied moet rekening gehouden worden met soortgelijke sporen en resten van gebouwen en bewoning uit de late middeleeuwen. De bouw van de woningen op de plek van het gasthuis zal zeker een deel van de laatmiddeleeuwse bebouwing verstoord hebben. Ook de resten van de 17de-eeuwse bebouwing zal tot een zekere mate verstoord zijn, door de bouwwerkzaamheden in de jaren 60 van de vorige eeuw. Voor zover bekend is enkel aan de voorzijde van het gebouw Brink 69-70 een kelder. Op het achterdeel van het terrein is het bodemarchief mogelijk vanaf ongeveer 1 m onder maaiveld intact en kan dus sporen vanaf de prehistorie tot aan de nieuwe tijd bevatten. Onzekere factor is de diepere fundering van de achterbouw. Mogelijk zijn hier nog palen of putringen aanwezig die delen van het bodemarchief hebben verstoord.

2.4.2 Van verwachting naar beleid

In het huidige bestemmingsplan *Binnenstad* heeft de locatie twee verschillende beleidswaarden. Het zuidelijke deel van het terrein kent de dubbelbestemming *Waarde- archeologisch verwachtingsgebied zeer hoge informatie dichtheid*. Dit betekent dat bij ingrepen met een oppervlakte van meer dan 5 m² en dieper dan 0,3 m om archeologisch onderzoek zal worden gevraagd. De rest van de locatie kent de dubbelbestemming *Waarde archeologische verwachtingsgebied grote informatiedichtheid*. Hier is bij ingrepen met een oppervlakte van meer dan 10 m² en dieper dan 0,3 m onder maaiveld altijd enige vorm van onderzoek nodig. Bij een bestemmingsplanwijziging, die hier noodzakelijk is, wordt het plangebied getoetst aan de hand van de archeologische beleidskaart van de gemeente Deventer.

In 2015 is op basis van de archeologische verwachtingskaart uit 2013 een beleidskaart opgesteld.²² Hierop zijn de verschillende archeologische verwachtingswaarden opgedeeld in zeven beleidscategorieën, met elk een eigen vrijstellingsdiepte en –grens. Voor de inhoudelijke onderbouwing van de archeologische beleidswaarden wordt verwezen naar de rapportages bij de verwachtingskaart²³ en de beleidskaart²⁴. Deze rapporten kunt u vinden op de website van de gemeente Deventer onder het thema archeologie.

Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 1.235 m². Binnen het plangebied is sprake van twee verschillende beleidswaarden, namelijk '5' en '6' (afb. 19). Deze worden vertaald in het bestemmingsplan naar de dubbelbestemmingen *Waarde – Archeologie 5* en *Waarde – Archeologie 6*.

Zoals hierboven aangegeven heeft de noordoostelijke helft van het plangebied beleidswaarde archeologie 5. Dit betekent dat werkzaamheden tot een oppervlakte van 10 m² zonder archeologische voorwaarden kunnen worden uitgevoerd. Ook werkzaamheden die niet dieper reiken dan 0,3 m zijn vrijgesteld. Bij werkzaamheden die leiden tot een verstoring tussen 10 m² en 40 m² geldt een meldingsplicht. Bij werkzaamheden die leiden tot een verstoring groter dan 40 m² en dieper dan 0,3 m dient bij een aanvraag een archeologisch rapport te worden overlegd. Op basis van dit rapport kunnen voorwaarden aan de vergunning worden verbonden.

De zuidwestelijke helft van het plangebied beleidswaarde archeologie 6. Dit betekent dat werkzaamheden tot een oppervlakte van 5 m² zonder archeologische voorwaarden kunnen worden uitgevoerd. Ook werkzaamheden die niet dieper reiken dan 0,3 m zijn vrijgesteld. Bij werkzaamheden die leiden tot een verstoring groter dan 5 m² en dieper dan 0,3 m dient bij een aanvraag een archeologisch rapport te worden overlegd. Op basis van dit rapport kunnen voorwaarden aan de vergunning worden verbonden.

²¹ Groothedde, 1996b.

²² Vermeulen, 2015.

²³ Willemsse *et al.*, 2013.

²⁴ Vermeulen. 2015.

Afb. 19: Het plangebied op de archeologische beleidskaart van de gemeente Deventer.

Meer dan één waarde

De vrijstellingsgrenzen in de voorgaande paragraaf gaan uit van de situatie dat de volledige ingreep gelegen is binnen één beleidswaarde. In de praktijk zijn er ook ingrepen die gelegen zijn binnen meerdere beleidswaarden. Uitgangspunt is hierbij dat beleidswaarden cumulatief zijn. Een gebied met beleidswaarde archeologie 5 heeft automatisch ook beleidswaarde archeologie 4 en lager, een gebied met beleidswaarde archeologie 6 automatisch ook beleidswaarde archeologie 5 en lager, enzovoort. Om de oppervlakte van elke beleidswaarde binnen de ingreep te bepalen worden dus bij de oppervlakte van deze beleidswaarde steeds ook de oppervlakten van alle hogere beleidswaarden binnen de ingreep opgeteld. Van laag naar hoog worden deze oppervlakten daarna per beleidswaarde archeologie getoetst aan de vrijstellingsgrenzen die voor die beleidswaarde archeologie van toepassing zijn. Dit bepaalt welk regime er geldt voor de gebieden met de getoetste beleidswaarde. De afweging bepaalt tevens het minimale regime dat geldt in de gebieden die een hogere beleidswaarde kennen. Aansluitend wordt de daaropvolgende hogere beleidswaarde getoetst. Indien op basis van deze toets een zwaarder regime wordt toegekend, is dat alleen van toepassing op deze beleidswaarde en eventuele hogere beleidswaarden. Indien het regime op basis van deze toets lager uitvalt dan dat op basis van de eerder getoetste lagere beleidswaarde blijft het minimale regime van deze lagere beleidswaarde van toepassing.

Het gehele plangebied kent dus minimaal beleidswaarde 5, waarbij het zuidwestelijke deel van het plangebied de striktere beleidswaarde 6 kent.

3 CONCLUSIE EN GESPECIFICEERDE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

3.1 Gespecificeerde verwachting

In deze paragraaf wordt de archeologische verwachting voor het plangebied Brink 69-70 nader gespecificeerd, op basis van de in par. 2 verzamelde gegevens. Hierbij wordt in ieder geval ingegaan op de volgende aspecten:

- a. Datering;
- b. Complextype (nederzetting, grafveld, etc.);
- c. Omvang;
- d. Diepteligging;
- e. Gaafheid en conservering;
- f. Locatie en/of begrenzing binnen het onderzoeksgebied
- g. Verwachtingen ten aanzien van vondstmateriaal / indicatoren (artefacten);
- h. Mogelijke verstoringen.

In het kader van de verkoop van de locatie van de voormalige bibliotheek aan de Brink 69-70, is gevraagd een bureaustudie op te stellen voor dit plangebied. De panden worden deels verbouwd tot museum, studio's, ateliers en appartementen. Een deel van de bebouwing op het achterterrein wordt gesloopt om plaats te maken voor een binnentuin met terras. De verschillende voorgenomen ingrepen kunnen eventuele archeologische waarden ter plaatse verstoren. Wanneer de definitieve tekeningen voor de omgevingsvergunningaanvraag bekend zijn, dienen de bureaustudie en het (selectie)advies te worden geactualiseerd en wordt op basis hiervan een selectiebesluit genomen.

Op het moment van opstellen van deze bureaustudie is ter plaatse het bestemmingsplan *Binnenstad* vigerend. In dit bestemmingsplan kent het westelijke deel van het plangebied de dubbelbestemming 'Waarde – Archeologisch verwachtingsgebied zeer grote informatiedichtheid'. Dit betekent dat bij ingrepen met een oppervlakte van meer dan 5 m² en dieper dan 0,3 m om archeologisch onderzoek zal worden gevraagd. Het oostelijk deel van het plangebied kent de dubbelbestemming 'Waarde – Archeologisch verwachtingsgebied grote informatiedichtheid'. Hier is bij ingrepen met een oppervlakte van meer dan 10 m² en dieper dan 0,3 m onder maaiveld altijd enige vorm van onderzoek nodig. Bij een bestemmingsplanwijziging, die hier noodzakelijk is, wordt het plangebied getoetst aan de hand van de archeologische beleidskaart van de gemeente Deventer.

Op basis van de in 2015 vastgestelde beleidskaart heeft het plangebied de beleidswaarden '5' en '6'. Deze beleidswaarden hebben dezelfde oppervlakte- en dieptevrijstellingsgrenzen als de dubbelbestemmingen 'Waarde – Archeologisch verwachtingsgebied' en 'Waarde – Archeologische verwachtingsgebied grote informatiedichtheid'. Deze beleidswaarden zijn gebaseerd op de hoge archeologische verwachting die het gebied heeft. Het plangebied heeft deze archeologische verwachting vanwege de ligging van het plangebied op een fluviatiele terrasrest met dekzandwelingen. Een tweede belangrijke reden dat het plangebied een zeer hoge archeologische verwachting heeft, is de ligging van het plangebied in de historische kern van de stad Deventer, op een plek waar vrijwel vanaf het begin van de ontwikkeling van de nederzetting mensen woonden. Vanaf de 13de eeuw was op deze plek het Heilige Geestgasthuis of Grote Gasthuis gevestigd. Het gasthuis mocht op zijn terrein ook overledenen begraven, al is niet helemaal duidelijk in welke mate van dit recht gebruik is gemaakt.

In de directe omgeving van het plangebied zijn veel archeologische onderzoeken uitgevoerd. Deze onderzoeken laten zien dat in de historische kern van de stad, de archeologische lagen zich direct onder de huidige bebouwing of het huidige maaiveld kan bevinden. Onderzoeken in de directe omgeving van het plangebied hebben laten zien dat hier sporen en resten vanaf de midden steentijd tot in de nieuwe tijd aangetroffen kunnen worden.

De onderzoeksvragen van dit bureauonderzoek kunnen als volgt worden beantwoord:

- ***Wat is de archeologische verwachting van het plangebied en is archeologisch onderzoek voorafgaand aan de voorgenomen ingreep noodzakelijk?***

Het gehele plangebied kent een hoge tot zeer hoge archeologische verwachting. In het gehele gebied moet rekening gehouden worden met voornamelijk bewoningssporen, daterend tussen de prehistorie en de nieuwe tijd. In zuidwestelijke deel van het plangebied, het deel met beleidswaarde 6, moet tevens rekening gehouden

worden met de aanwezigheid van begravingen. Uit onderzoeken in de omgeving werd duidelijk dat de resten zich soms slechts enkele decimeters onder maaiveld bevinden en dat muurresten soms tot net onder het maaiveld zijn afgebroken. Hierdoor is zeker bij ingrepen dieper dan ongeveer 0,3 m altijd enige vorm van archeologisch onderzoek nodig.

- ***Wat is de aard, datering en omvang van de eventuele verwachte archeologische resten?***

In het gehele plangebied moet rekening gehouden worden met bewoningssporen en -resten daterend uit de prehistorie tot in de nieuwe tijd. De sporen zullen voor de vroegste perioden voornamelijk bestaan uit paalkuilen, haardkuilen en loopniveaus. Voor de middeleeuwen en later worden eveneens paalkuilen en loopniveaus verwacht, maar eveneens resten van tufstenen gebouwen, beerkuilen en bakstenen funderingen. In de periode van de vroege en volle middeleeuwen zullen de resten van bebouwing en bewoning afkomstig zijn van particuliere bewoners. Vanaf de late middeleeuwen tot halverwege de 17de eeuw, zullen de resten tot het Heilige Geestgasthuis behoord hebben. In het zuidwestelijke deel van het plangebied wordt de begraafplaats van het gasthuis verwacht. Het is niet bekend in welke mate van het recht tot begraven op het eigen terrein gebruik is gemaakt. Hierdoor is ook niet bekend hoeveel mensen hier (eventueel) begraven liggen.

- ***Wat is de verstoringsgraad van het plangebied?***

Na de verhuizing van het gasthuis naar de Smedenstraat/ Bagijnenstraat werd het terrein voor particuliere bewoning in gebruik genomen. In de jaren 60 van de vorige eeuw werd de toenmalige bebouwing grotendeels afgebroken om plaats te maken voor de bibliotheek. Alleen aan de Brink bleef een bouwlichaam van het Grote Gasthuis staan. De huidige bebouwing van de bibliotheek bestaat uit drie bouwdelen. Vanaf de Brink gezien is het linkerdeel het Rijksmonument. Hier is gebruik gemaakt van het laatmiddeleeuwse bouwlichaam. Onder de vloer kunnen nog archeologisch relevante lagen aanwezig zijn, maar de bovenste meters zijn vergraven bij de aanleg van de kelder in de late middeleeuwen. Het rechter bouwdeel aan de voorzijde is voorzien van een kelder. Ook hier zijn de bovenste lagen verloren gegaan, maar moet op grotere diepte nog rekening worden gehouden met de aanwezigheid van oudere archeologische resten. Het bouwdeel op het achterste deel van het terrein kent alleen een kruipruimte tussen de strokenfundering. Bij de aanleg is vermoedelijk de bovenste meter van het bodemarchief volledig verstoord. De dieper gelegen lagen zijn naar verwachting in meer of mindere mate intact. Onduidelijk is vooralsnog hoe de fundering onder de strokenfundering is gerealiseerd. Een fundering op staal behoort tot de mogelijkheden, maar ook een palen of putringen fundering kan niet worden uitgesloten. In alle gevallen geldt dat tussen de fundering substantiële delen van het bodemarchief intact kunnen zijn.

- ***Wat zijn de consequenties van de ingreep voor de eventuele archeologische resten in het plangebied?***

Dit is sterk af afhankelijk van de aard van de uit te voeren werkzaamheden. Indien wordt volstaan met de aanleg van liftschacht en de funderingen van de te slopen bebouwing blijven zitten, is mogelijk geen grootschalige nieuwe verstoring nodig. Indien de ontwikkeling grootschalige ingrepen in de bodem tot gevolg heeft (bijvoorbeeld indien de funderingen van de bebouwing op de plek waar de binnentuin is gepland wel geheel verwijderd worden of aanleg kelders en/of funderingen) zullen bij deze werkzaamheden resten worden aangesneden die destijds niet zijn verstoord. Een deel van de funderingen en kelders maken ook juist onderdeel uit van het archeologische bodemarchief. Documentatie van deze resten kan in belangrijke mate bijdrage aan het beeld van de ontwikkeling van het plangebied, het gasthuis en de bij behorende begraafplaats. Hierbij dient rekening te worden gehouden met substantiële kosten voor archeologisch onderzoek voorafgaand aan de bouw.

Op het moment dat meer informatie beschikbaar is, kunnen deze gevolgen nader in kaart worden gebracht. Wanneer de definitieve tekeningen voor de omgevingsvergunningaanvraag bekend zijn, dienen de bureaustudie en het (selectie)advies te worden geactualiseerd en wordt op basis hiervan een selectiebesluit genomen.

3.2 Samenvatting

In verband met de voorgenomen verbouwing van de panden van de voormalige bibliotheek is een bestemmingsplanwijziging noodzakelijk. Voor de bestemmingsplanwijziging is dit bureauonderzoek opgesteld waarin de archeologische waarde van het plangebied worden vastgesteld. Dit onderzoek is noodzakelijk om

vast te stellen of de voorgenomen bodemingrepen eventueel in de bodem aanwezige archeologische resten zouden kunnen verstoren.

Ter plaatse van het plangebied gelden de beleidswaarde 5 en 6. Aangezien de beleidswaarden cumulatief werken, betekent dit dat voor het gehele plangebied geldt dat bij ingrepen met een oppervlakte van meer dan 10 m² en dieper dan 0,3 m onder maaiveld altijd enige vorm van onderzoek nodig is. Het zuidwestelijke deel van het plangebied kent de beleidswaarde 6, hierbij wordt bij ingrepen groter dan 5 m² en dieper dan 0,3 m om archeologisch onderzoek gevraagd.

Het plangebied ligt grotendeels op een fluviatiel terrasrest met (jonge) dekzandwelingen. Het uiterste noordelijke puntje van het plangebied ligt op de flank van het duincomplex onder de Assenstraat-Polstraat. Voor beide terreintypen geldt een zeer hoog voor archeologische resten uit met name de Karolingische periode en later. Sporen uit de prehistorie behoren echter ook tot de mogelijkheid, al wordt (de kern van) de prehistorische nederzetting iets meer naar het (noord)westen verwacht.

Naast een hoge archeologische verwachting op basis van fysisch-geografische gronden, kent het plangebied een zeer hoge archeologische verwachting op basis van historische waarden. Vanaf de 9de eeuw maakte de locatie onderdeel uit van de achtererven van de bebouwing aan de Assenstraat en de Grote Overstraat. In de 13de eeuw vestigde het Heilige Geestgasthuis of Grote Gasthuis zich op deze plek aan de Brink. Het gasthuis had het recht om op het eigen terrein te begraven. In het noordoostelijke deel van het plangebied stonden de gebouwen van het gasthuis, terwijl het zuidwestelijke deel van het plangebied mogelijk als begraafplaats werd gebruikt. Het is echter niet bekend in welke mate het gasthuis gebruik maakte van het recht om op het terrein te mogen begraven. Het is dan ook niet duidelijk of en hoeveel mensen hier begraven liggen. Na de verhuizing van het gasthuis naar de noordwestkant van de stad (Smedenstraat) halverwege de 17de eeuw, werd een deel van de gebouwen van het gasthuis gesloopt en kwamen er huizen voor in de plaats. In de jaren 60 van de vorige eeuw heeft een deel van die bebouwing weer plaats gemaakt voor het huidige pand van de voormalige bibliotheek. Al deze bewoning en bebouwing zal sporen hebben achtergelaten hebben in de bodem. Sporen en resten van alle hier genoemde perioden kunnen dan ook verwacht worden en zullen bestaan uit onder meer paalkuilen, afvalkuilen, beer- en waterputten, loopniveaus, resten van tufstenen gebouwen, bakstenen muurwerk en funderingen en menselijke begravingen.

De aanleg van de kelder van de bibliotheek zal zeker archeologische lagen verstoord hebben. Ook onder het linker bouwdeel van het huidige pand, het Rijksmonument, is onderkelderd. Deze kelder is in de late middeleeuwen aangelegd en zal ook verstoringen met zich meegebracht hebben. Op het achterterrein kent de bebouwing alleen een kruipruimte tussen de strokenfundering.

De omvang van het toekomstig archeologisch onderzoek is sterk afhankelijk van de aard van de uit te voeren werkzaamheden. Indien wordt volstaan met de aanleg van liftschacht en de funderingen van de te slopen bebouwing blijven zitten, is mogelijk geen grootschalige nieuwe verstoring nodig. Indien de ontwikkeling grootschalige ingrepen in de bodem tot gevolg heeft (bijvoorbeeld indien de funderingen van de bebouwing op de plek waar de binnentuin is gepland wel geheel verwijderd worden of aanleg kelders en/of funderingen) zullen bij deze werkzaamheden resten worden aangesneden die destijds niet zijn verstoord. Documentatie van deze resten kan in belangrijke mate bijdrage aan het beeld van de ontwikkeling van het plangebied, het gasthuis en de bij behorende begraafplaats. Hierbij dient rekening te worden gehouden met substantiële kosten voor archeologisch onderzoek voorafgaand aan de bouw.

Op het moment dat meer informatie beschikbaar is, kunnen deze gevolgen nader in kaart worden gebracht. Wanneer de definitieve tekeningen voor de omgevingsvergunningaanvraag bekend zijn, dienen de bureaustudie en het (selectie)advies te worden geactualiseerd

3.3 Selectieadvies

Op dit moment kan geen selectieadvies worden gegeven. Wel wordt geadviseerd om rekening te houden met de archeologische waarden ter plaatse en om deze zo veel mogelijk in de bodem te behouden. Door grondverstorende werkzaamheden zo veel mogelijk te beperken, kunnen ook de kosten voor archeologisch onderzoek zo veel mogelijk worden beperkt. Dit kan door hergebruik van de bestaande bebouwing en/of fundering en het ontwerpen van een zo archeologievriendelijk mogelijke fundering. Indien dit niet mogelijk blijkt, moet rekening gehouden worden met (grootschalig) archeologisch onderzoek.

3.4 Kosten

De kosten van verder archeologisch onderzoek en de uitwerking hiervan zijn voor rekening van de initiatiefnemer, een uitzondering hierop is de update van het bureauonderzoek nadat de plannen concreter zijn. Dit bureauonderzoek is voor rekening van de gemeente.

4 LITERATUUR EN BRONNEN

4.1 Literatuur

Groothedde, M., 1996a, Kleine Overstraat 46: Archeologisch onderzoek in de kelder (februari 1996), in: *Deventer Jaarboek* 1996, Deventer, 99-105.

Groothedde, M., 1996b. Grote Overstraat 52: archeologie en bouwhistorie van een verdwenen pand; in: *Deventer Jaarboek* 1996, Deventer, 58-88.

Mittendorff, E., 2007. *Huizen van heren. Archeologisch onderzoek naar het proces van verstedelijking en de vorming van een stedelijke elite in het Polstraatkwartier van Deventer, ca. 800-1250* (Rapportages Archeologie Deventer 20), Deventer.

Mittendorff, E.S., 2018. *Project 434: Archeologisch onderzoek Nieuwbouw Stadhuiskwartier* (Rapportages Archeologie Deventer 45), Deventer.

Nalis, H., 2006. Van Geert Groote tot P.W. Jansen, Gasthuizen gelegen tussen de Bagijnenstraat, de Smedenstraat en de Hagensteeg, in; B. Vermeulen, H. Nalis & G. Havers, *Razende mannen, Onrustige vrouwen. Archeologisch en historisch onderzoek naar de vroegmiddeleeuwse nederzetting, een adellijke hofstede en het St. Elizabethsgasthuis te Deventer* (Rapportages Archeologie Deventer 17), Deventer, 157-180.

Oers, M.S. van, 2014. *Historisch vooronderzoek naar de aanwezigheid van conventionele explosieven ter plaatse van gehele grondgebied van de gemeente Deventer (projectnummer 0414GPR3402.2)*, Amsterdam.

Vermeulen, B., 2013. *Het begraven oorlogsverleden van Deventer. Een archeologisch verwachtingsmodel voor sporen uit de Tweede Wereldoorlog. Interne Rapportages Archeologie Deventer* (Interne Rapportages Archeologie Deventer 64), Gemeente Deventer.

Vermeulen, B., 2015. *Onderbouwing vrijstellingsgrenzen Archeologie. Van verwachting naar beleid* (Interne Rapportages Archeologie Deventer 74), Gemeente Deventer.

Vermeulen, B., M. van der Wal & A. Pijpelink, 2010. *Graven op het Grote Kerkhof. Archeologisch onderzoek in de stadsverwarmingssleuf voor het stadhuis, Deventer* (Rapportages Archeologie Deventer 30), Deventer.

Vermeulen, B. & M. van der Wal, in voorbereiding. *Houtmarkt (werktitel)* (Rapportages Archeologie Deventer 46), Deventer.

Wal, M. van der, m.m.v. A. Giesbers 2015. *Vensters op het Kerkhof. Archeologisch onderzoek op het Grote kerkhof en het fysisch-antropologisch onderzoek naar het menselijk botmateriaal* (Rapportages Archeologie Deventer 49), Deventer.

Willemse, N.W., L.J. Keunen, L.M.P. van Meijel & T. Bouma, 2013. *...Die plaatsen, welke in de Douwelerkolk verdronken zijn... Fysisch- en historisch-geografische bouwstenen voor een archeologische verwachtingskaart van de gemeente Deventer* (RAAP Rapport 2571), Weesp.

4.2 Lijst van kaarten en afbeeldingen

Afb. 1: Het plangebied op de luchtfoto van 2018.	2
Afb. 2: Bouwtekening van de fundering en kelder van de bibliotheek aan de Brink uit 1963.	3
Afb. 3: De nieuwe plannen voor de panden, geprojecteerd op de huidige bebouwing (grijs).....	4
Afb. 4: Het onderzoekgebied op de geomorfologische kaart.	6

Afb. 5: De verkaveling van Deventer in de 9 ^{de} eeuw. Het plangebied is in deze periode gelegen op de vrijwel onbebouwde achtererven van de bebouwing aan de primaire verkavelingsas.....	8
Afb. 6: De verkaveling van Deventer in de late 10 ^{de} of 11 ^{de} eeuw. Het plangebied ligt nu aan een secundaire verkavelingsas, de Kleine Overstraat.	9
Afb. 7: De verkaveling van Deventer nadat het Bergkwartier bij de stad is getrokken (13 ^{de} – 16 ^{de} eeuw). Te zien zijn de Brink met de nieuwe rooilijn en het Heilige Geestgasthuis.	10
Afb. 8: Vermoedelijke indeling van de percelen van het Heilige Geestgasthuis aan de Brink (naar Nalis, 2006, 163).....	11
Afb. 9: Uitsnede van de plattegrond van Jacob van Deventer, ca. 1560	12
Afb. 10: Uitsnede van het schilderij van het Beleg van Rennerberg, 1578.	12
Afb. 11: Uitsnede van de plattegrond van Braun en Hogenberg, ca. 1581.....	13
Afb. 12: Uitsnede van de plattegrond van Blaeu, ca. 1649	13
Afb. 13: Het plangebied op de kadastrale minuut van 1832.....	14
Afb. 14: De gevel van Brink 69 na 'restauratie' (foto HCO, 1965-1975).	15
Afb. 15: De gevel van Brink 69 voor de 'restauratie' in 1963 (foto HCO, 1929).....	15
Afb. 16: Uitsnede uit een geallieerde luchtfoto van 21 maart 1945 met daarop het plangebied en omgeving.	15
Afb. 17: Het plangebied op de munitierisicokaart van de gemeente Deventer.	16
Afb. 18: Het onderzoeksgebied op de archeologische verwachtingskaart, met daarop tevens de eerder uitgevoerde archeologische onderzoeken en vondstlocaties.....	17
Afb. 19: Het plangebied op de archeologische beleidskaart van de gemeente Deventer.	20

4.3 Kaarten:

Stadsplattegrond Jacob van Deventer, ca. 1560
 Schilderij van het Beleg van Rennerberg, 1578
 Stadsplattegrond Braun & Hogenberg, ca. 1581
 Stadsplattegrond Joan Blaeu, ca. 1649
 Kadastrale kaart van 1832
 Topografische kaart van Nederland, schaal 1:25.000

4.4 Websites:

www.ruimtelijkeplannen.nl
www.hisgis.nl
www.ahnviewer.nl